

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

پایان نامه تحصیلی جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد
رشته ارتباط تصویری

عنوان

بررسی موردی نگاره‌های اطلاع‌رسان در
مجله‌ی نشنال جئوگرافیک طی سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۱

استاد راهنما

دکتر سودابه صالحی

عنوان بخش عملی

طراحی و اجرای چند نمونه نگاره‌ی اطلاع‌رسان

استاد راهنمای بخش عملی

دکتر سودابه صالحی

نگارش و تمقیق

مجید کاظمی

شهریور ۱۳۹۲

تعهد نامه

اینجانب **مجید کاظمی** اعلام می‌دارم که تمام فصل‌های این پایان نامه و اجزاء مربوط به آن برای اولین بار (توسط اینجانب) انجام شده است. برداشت از نوشته‌ها، کتب، پایان‌نامه‌ها، اسناد، مدارک و تصاویر پژوهشگران حقیقی یا حقوقی (فارسی و غیرفارسی) با ذکر مأخذ کامل و به شیوه تحقیق علمی صورت گرفته است.

بدیهی است در صورتی که خلاف موارد فوق اثبات شود مسوولیت آن مستقیماً به عهده اینجانب خواهد بود.

تاریخ

امضاء

چکیده

هدف از پژوهش حاضر، شناسایی و تعیین ویژگی‌های نگاره‌های اطلاع‌رسان منتشرشده در نشریه‌ی نشنال جئوگرافیک در بازه‌ی زمانی ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۱ بوده است. امروزه طراحی اطلاعات و نگاره‌های اطلاع‌رسان بخش تفکیک‌ناپذیر جریان‌های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و غیره هستند. بسیاری از کارشناسان، مدیران موسسات و رسانه‌ها با در اختیار گرفتن طراحان، سردبیران و پژوهش‌گران سعی دارند تا ترجمه‌ای گویا از جریان اطلاعاتی پیرامون خویش به دست بیاورند. متأسفانه در این زمینه پژوهش به زبان فارسی بسیار اندک است و ضرورت چنین پژوهش‌هایی نیز از همین جا برمی‌خیزد. روش تحقیق در این پژوهش از نوع ترکیبی انتخاب شده و اطلاعات زمینه‌ای لازم برای پژوهش از مرور منابع مکتوب چاپی و الکترونیک به دست آمده است. با استفاده از جدول مورگان تعداد ۳۰۰ نمونه از میان ۲۳۲۰ نگاره‌ی منتشر شده‌ی در بازه‌ی زمانی تحقیق در مجله نشنال جئوگرافیک انتخاب گردیده‌اند. این نمونه‌ها ابتدا به طور کمی با استفاده از ابزار پرسش‌نامه‌ی محقق‌ساخته مورد ارزیابی و تحلیل قرار گرفته و سپس سه نمونه از آن‌ها به روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب و به صورت موردپژوهی بررسی شده‌اند.

نتایج تحقیق حاکی از آن است که نظام طراحی نگاره‌های اطلاع‌رسان در مجله‌ی نشنال جئوگرافیک پیچیده ولی منظم می‌باشد. بیش‌ترین موضوعات منتشر شده در زمینه‌ی جغرافیا بوده و بیش‌تر از نقشه‌های توضیحی و نگاره‌های غیرآماری استفاده شده است. هم‌چنین، در بین نگاره‌های آماری نمونه‌های چارت بیش‌تر به چشم می‌خورند. نگاره‌های اطلاع‌رسان در نشریه‌ی نشنال جئوگرافیک معمولاً در ابعاد مستطیل افقی و در دو صفحه‌ی پیاپی منتشر می‌شوند و بیش‌تر از طرح گرافیکی و ترکیب تصویرسازی و عکس در اجرای نگاره‌ها استفاده شده است.

کلیدواژه: نگاره‌های اطلاع‌رسان، طراحی اطلاعات، چارت، نقشه

فهرست مطالب

د	چکیده.....
ه	فهرست مطالب.....
ز	فهرست جدول‌ها.....
ح	فهرست تصویرها.....
ک	فهرست چارت‌ها.....

فصل اول: کلیات

۲	مقدمه فصل اول.....
۴	طرح مسئله.....
۵	اهداف و سوالات تحقیق.....
۶	پیشینه‌ی تحقیق.....
۱۲	طراحی تحقیق.....

فصل دوم: اطلاع‌رسانی به وسیله‌ی تصویر

۱۵	مقدمه فصل دوم.....
۱۵	پیشینه‌ی نگاره‌های اطلاع‌رسان.....
۳۸	تعریف نگاره‌های اطلاع‌رسان.....
۴۳	ویژگی‌های نگاره‌های اطلاع‌رسان.....
۴۷	انواع نگاره‌های اطلاع‌رسان.....
۵۱	چارت‌ها.....
۵۳	نقشه‌های ارقامی.....
۵۳	جدول‌ها.....
۵۴	نقشه‌های غیرآماري.....

۵۴ دیاگرام‌ها

فصل سوم؛ بررسی کمی نمونه‌ها

۵۶ فرایند بررسی کمی نمونه های جمع آوری شده

۵۷ تعاریف عملیاتی

۶۰ نتایج بررسی کمی نمونه‌ها

۷۱ جمع‌بندی

فصل چهارم؛ مورد پژوهی

۷۵ مورد اول: کتاب مقدس انجیل جیمز شاه

۷۹ مورد دوم: پنگوئن‌های امپراطور

۸۹ مورد سوم: پنجاه سال اکتشاف فضایی

۹۳ نتیجه‌گیری

فهرست منابع و مآخذ

۹۶ فهرست منابع فارسی

۹۷ فهرست منابع غیرفارسی

۹۹ فهرست منابع تصاویر

۱۰۳ شرح پروژه‌ی عملی

۱۰۴ پیوست یک: نمونه‌ی پرسش‌نامه‌ی پژوهش کمی

۱۰۵ پیوست دو: تصاویر نمونه‌های مورد مطالعه

۱۳۰ پیوست سه: جدول پاسخ‌های پرسش‌نامه‌ها

۱۳۶ چکیده‌ی انگلیسی

فهرست جدول‌ها

- جدول ۱-۲: دسته‌بندی و انواع نگاره‌های اطلاع‌رسان ۱۴
- جدول ۱-۳: موضوع نگاره‌های اطلاع‌رسان در نشریه‌ی نشنال جئوگرافیک ۶۵
- جدول ۲-۳: انواع نگاره‌های مورد بررسی ۶۶
- جدول ۳-۳: انواع نگاره‌های غیرآماری ۶۹
- جدول ۳-۴: انواع اندازه در نشریه نشنال جئوگرافیک ۷۰
- جدول ۳-۵: شیوه بازنمایی ۷۱
- جدول ۳-۶: رنگ غالب در تیتراژ ۷۳

فهرست تصویرها

- تصویر ۱-۲: پیکتوگرام‌های المپیک زمستانی ۱۹۹۴ ۲۰
- تصویر ۲-۲: خط هیروگلیف در مصر ۲۱
- تصویر ۳-۲: اولین تشریح آناتومی چشم ۲۳
- تصویر ۴-۲: نحوه‌ی اندازه‌گیری یک کوه در هندوستان ۲۳
- تصویر ۵-۲: تشریح رگ‌ها در بدن ۲۴
- تصویر ۶-۲: تشریح ساعت؛ کتاب الجامع ۲۴
- تصویر ۷-۲: تشریح دستگاه عصبی انسان ۲۸
- تصویر ۸-۲: طراحی‌های داوینچی ۲۹
- تصویر ۹-۲: مشکلات تنفسی در کودکان ۲۹
- تصویر ۱۰-۲: طراحی از کرگدن ۳۱
- تصویر ۱۱-۲: تمرین پرسپکتیو ۳۱
- تصویر ۱۲-۲: طراحی برای حروف چاپی ۳۱
- تصویر ۱۳-۲: فن کشتی ۳۲
- تصویر ۱۴-۲: لکه‌های خورشیدی ۳۲
- تصویر ۱۵-۲: نمودار حرکت لکه‌های خورشیدی ۳۳
- تصویر ۱۶-۲: نقشه‌ی شیوع وبا در شهر لندن ۳۴
- تصویر ۱۷-۲: نمودار تجاری ۳۶
- تصویر ۱۸-۲: نمودار تجاری ۳۶
- تصویر ۱۹-۲: نمودار مرگ در بیمارستان‌های جنگی ۳۷
- تصویر ۲۰-۲: نقشه‌ی پیشرفت و عقب‌نشینی لشکر ناپلئون در روسیه ۳۹

- تصویر ۲-۲۱: جدول تناوبی عناصر شیمی ۴۰
- تصویر ۲-۲۲: ایزوتاپ ۴۱
- تصویر ۲-۲۳: نقشه‌ی متروی شهر لندن ۴۱
- تصویر ۲-۲۴: نگاره‌ی اطلاع‌رسان برای بیان هدف آموزشی ۴۴
- تصویر ۲-۲۵: نتیجه‌ی تبدیل اطلاعات حسی به اطلاعاتِ معنادار ۴۹
- تصویر ۲-۲۶: نمودار چگونگی طراحی اطلاعات ۵۰
- تصویر ۲-۲۷: نمودار دایره در دسته‌بندی لیستر ۵۴
- تصویر ۲-۲۸: نگاره‌ی آماری ۵۴
- تصویر ۲-۲۹: نگاره‌ی غیرآماری ۵۴
- تصویر ۲-۳۰: نگاره‌ی خطی ۵۵
- تصویر ۲-۳۱: نگاره‌ی ارتباطی ۵۵
- تصویر ۲-۳۲: چارت دایره‌ای ۵۵
- تصویر ۲-۳۳: چارت تصویرنگاره ۵۵
- تصویر ۲-۳۴: نقشه ارقام ۵۵
- تصویر ۲-۳۵: چارت چهار ضلعی همکار ۵۵
- تصویر ۲-۳۶: فکت‌باکس ۵۷
- تصویر ۲-۳۷: نگاره‌ی جدول ۵۷
- تصویر ۲-۳۸: نگاره‌ی اطلاع‌رسان به شکل دیاگرام ۵۸
- تصویر ۴-۱: نگاره‌ی اطلاع‌رسان کتاب مقدس انجیل جیمز شاه ۸۰
- تصویر ۴-۲: تقسیم‌بندی افقی نگاره ۸۱
- تصویر ۴-۳: تقسیم‌بندی عمودی نگاره ۸۱
- تصویر ۴-۴: ترکیب‌بندی شروع و پایان در نگاره ۸۲

- تصویر ۴-۵: جزئیات نگاره، روابط بصری بین خط مقایسه‌ای ۸۳
- تصویر ۴-۶: نگاره‌ی اطلاع‌رسان پنگوئن‌های امپراطور ۸۵
- تصویر ۴-۷: طرح اولیه برای پنگوئن‌های امپراطور ۸۷
- تصویر ۴-۸: تحلیل طرح اولیه ۸۷
- تصویر ۴-۹: جستجو برای نمونه‌ی پر ۸۸
- تصویر ۴-۱۰: نمونه‌ی پر ۸۸
- تصویر ۴-۱۱: طرح دوم ۸۹
- تصویر ۴-۱۱: طرح سوم ۸۹
- تصویر ۴-۱۲: طرح چهارم ۹۰
- تصویر ۴-۱۳: عکاسی از زمینه ۹۰
- تصویر ۴-۱۴: مدل برای پوست ۹۰
- تصویر ۴-۱۵: طرح پنجم ۹۱
- تصویر ۴-۱۶: طرح سه بعدی پلنگ دریایی ۹۱
- تصویر ۴-۱۷: طرح سه بعدی پنگوئن‌های امپراطور ۹۱
- تصویر ۴-۱۸: ویرایش دیجیتال برای نگاره ۹۲
- تصویر ۴-۱۹: طرح سه بعدی پنگوئن‌های امپراطور ۹۲
- تصویر ۴-۲۰: طرح سه بعدی پنگوئن‌های امپراطور ۹۲
- تصویر ۴-۲۰: نگاره‌ی پنجاه سال اکتشاف فضایی ۹۵
- تصویر ۴-۲۱: نگاره‌ی پنجاه سال اکتشاف فضایی ۹۶
- تصویر ۴-۲۲: تحلیل نگاره‌ی اکتشاف فضایی ۹۷

فهرست چارت‌ها

- چارت ۱-۳: مقایسه موضوع نگاره‌های اطلاع‌رسان ۶۶
- چارت ۲-۳: انواع نگاره‌های مورد بررسی ۶۶
- چارت ۳-۳: انواع نگاره‌های آماری مورد بررسی ۶۷
- چارت ۴-۳: انواع چارت در نشریه ۶۸
- چارت ۵-۳: انواع نگاره‌های غیرآماری ۶۹
- چارت ۶-۳: انواع قطع در نشریه نشنال جئوگرافیک ۷۰
- چارت ۷-۳: انواع اندازه در نشریه نشنال جئوگرافیک ۷۱
- چارت ۸-۳: شیوه بازنمایی ۷۲
- چارت ۹-۳: انواع فونت به کار رفته در نشریه ۷۲
- چارت ۱۰-۳: وجود تیترا در نمونه‌ها ۷۳
- چارت ۱۱-۳: رنگ غالب در تیترا ۷۴
- چارت ۱۲-۳: محل قرارگیری تیترا در نگاره ۷۵
- چارت ۱۳-۳: غلبه‌ی نوشته و تصویر ۷۵

فصل اول

کلیات

مقدمه

طرح مسئله

اهداف و سوالات تحقیق

پیشینه‌ی تحقیق

طراحی تحقیق

مقدمه

با وجود این که نگاره‌های اطلاع‌رسان^۱ در زندگی امروز به صورت جریانی واضح، معلوم و امری بدیهی درآمده و حضورش در رسانه‌ها و اسناد مکتوب و دیجیتال بیش از گذشته شده است ولی توضیح و تعریف آن کمی پیچیده می‌نماید. این مجموعه‌ها، امروزه، تحت لوای عبارت طراحی اطلاعات^۲ و با شاخه‌هایی چون نگاره‌های اطلاع‌رسان، طراحی نقشه، جدول، تصویرسازی‌های توضیحی و غیره راهی برای انتقال اطلاعات پیچیده به مخاطب هستند. نگاره‌های اطلاع‌رسان سعی دارند تا با ارایه‌ی اطلاعات واضح، مشخص و دقیق، جایگزینی مناسب برای مطالب پیچیده، گنگ و خسته‌کننده باشند. در واقع، نگاره‌های اطلاع‌رسان ساده می‌کنند، دسته‌بندی می‌نمایند و یا راه‌های انتقال اطلاعات را در مسیری مناسب قرار می‌دهند. بسیاری از کارشناسان و طراحان معتقدند که نگاره‌های اطلاع‌رسان به شکل واضحی توصیف‌کننده‌ی نکاتی ملموس و مشخص هستند. مقایسه‌ی ارقام بین دو کالا، مسیریابی بر روی یک نقشه، نقشه‌ی حرکت یک موشک یا هواپیما و مثال‌هایی دیگر موضوعاتی هستند که در آن‌ها بیننده انتظار دارد تا ضمن درک محتوای آن، اطلاعاتی درست و دقیق از نگاره به دست بیاورد. به خاطر همین است که مارکو جیانینی^۳، طراح برجسته‌ی روزنامه‌ی ایتالیایی *لاریپابلیکا*^۴ تاکید دارد: «همیشه این را به خاطر داشته باشید که علاوه بر طراحی زیبا و کاربردی، این اطلاعات هستند که طرح شما را قابل استناد و معتبر می‌کنند» (فرج‌نظام، ۱۳۹۱).

امروزه با تمام تلاشی که برای خلق نگاره‌ها می‌شود همچنان حوزه‌ی این رشته، پُرشاخه و متعدد می‌نماید و در نهایت مرزهای آن برای ارایه‌ی یک تعریف جامع، گنگ و پیچیده گشته است. قسمت اعظم این پیچیدگی به دلیل نیاز مخاطب‌ها با سلاقی متنوع‌شان به اطلاعات است. خواست‌ها از یک نگاره‌ی اطلاع‌رسان نیز متنوع و تحلیل آن بر اساس نیاز مخاطبین سنجیده می‌شود. جن و کِن

-
1. infographics
 2. Information design
 3. Marco Giannini
 4. La Repubblica

ویسوکي^۱ (۲۰۰۸) در کتاب *راهنمای طراحی اطلاعات*^۲ در توصیفِ نگاره‌ی اطلاع‌رسان مثالی روشن دارند که «اگرچه هرکدام از ما دیدگاهی متفاوت در مورد اطلاعات دریافتی داشته باشیم، اما این آشکار است که برای سفر گروهی نیازمند استفاده از نقشه‌ای درباره‌ی محل مسافرتمان هستیم» (۱۸). یک نگاره‌ی اطلاع‌رسان توان آن را دارد تا نیازهای مختلف را برآورده سازد. از مسافرت زمینی و کنکاش در طبیعت بکر گرفته تا درک مفاهیم پستی و بلندی یک منطقه یا تفاوت بین اطلاعاتِ عددی و یا نحوه‌ی قرارگیری یک بنا و معماری در محیط پیرامونی خویش.

هم‌چنین نباید فراموش کرد که نگاره‌های اطلاع‌رسان در پیشینه‌ی تاریخی خویش نیازی تازه و جدید نیستند. نیاز به اطلاعات به معنی طراحی اطلاعات قدمتی هم‌دوشِ حکاکي‌های قرونِ باستانی در سومر و مصر دارند. حکاکي‌های رمزگونه که حاوی انواع اطلاعات متنی و عددی بودند. دیگر این که نیاز به داشتن وسایلی کاربردی در طی این دوران، مانند داشتن زمان‌سنج، تلسکوپ و غیره مهم‌ترین تلاش بشر در ابداع و ثبتِ نگاره‌های اطلاع‌رسان هستند. دلیل این امر، نیاز انتقال اطلاعات از طریق اشکالِ پویا و دقیق به وسیله‌ی تصاویری شاخص و گویا است. اما چرا در زندگی امروز نگاره‌های اطلاع‌رسان جایگاهی بیش از گذشته پیدا کرده‌اند و چه کسانی جویای استفاده از این فرآیند تازه و نو هستند؟

با توسعه‌ی محیط‌هایی سرشار از اطلاعات و با رشد علاقمندی مخاطبین برای دسترسی به این اطلاعات، امروزه، بنگاه‌های خبررسانی، خبرگزاری‌ها، رسانه‌های الکترونیکی و اینترنتی، نشر رومیزی و یا انتشارات به دلیل جذابیت و محبوب‌شدن نگاره‌های اطلاع‌رسان بر وجهه‌ی ارتباطی آن وقوف بیش‌تری یافته‌اند. بسیاری از این رسانه‌ها بخشی با این عنوان در رسانه‌ی خویش تاسیس کرده و یا طراحان و سردبیرانی شایسته برای خلق این آثار استخدام نموده‌اند و تیم‌های چند نفره به‌وجود آورده‌اند. این رسانه‌ها، با اضافه‌کردن نگاره‌های اطلاع‌رسان به بخش‌های اطلاع‌رسانِ خویش مخاطبان زیادی یافته‌اند؛ چراکه با در اختیارگرفتن طراحان و مدیران (سردبیران) متخصص و خلاق به کیفیتی

1. Jenn and Ken Visocky O'Grady
2. Information Design Handbook

نوین رسیده‌اند. این علاقمندی در بین مخاطبین نیز تا جایی است که بسیاری از آنان ترجیح می‌دهند به جای دریافت گزارش‌هایی طولانی و خسته‌کننده با رویت نمودار و جداول، گزارشی تطبیقی را نظاره کنند.

نگاره‌های اطلاع‌رسان آن‌چه هست را با زبانی نو ارایه دهند. این نوع نگاره‌ها می‌گویند چه قدر؟ کجا؟ چگونه؟ و درباره‌ی کیفیت و کمیت مسائل بحث می‌کنند. این نگاره‌ها می‌توانند جنبه‌های مختلف از یک خبر یا مسئله را بررسی و تحلیل کرده، مقایسه نموده یا قسمتی از مکان یا زمان را برای مخاطب جدا، مشخص و تشریح نمایند.

اما آیا نگاره‌های اطلاع‌رسان همواره سرعت انتقال اطلاعات را زیاد می‌کنند؟ آیا آن‌ها فرآیند انتقال را تسهیل می‌نمایند؟ و یا روش‌های طراحی نگاره‌های اطلاع‌رسان محدود به تعاریفی مشخص و محدود هستند، تا جایی که عدول از آن‌ها امکان‌پذیر نمی‌باشد؟ همه‌ی این سوالات و بسیاری دیگر، بخشی از پرسش‌های این پژوهش هستند. هم‌چنین بررسی صورت گرفته آغازی برای روشن‌شدن تعریف نگاره‌های اطلاع‌رسان محسوب می‌گردد.

طرح مسئله

سال‌هاست که نشریاتی چون نشنال جئوگرافیک^۱ در ارائه‌ی اخبار و گزارش‌های سیاسی، اقتصادی، ورزشی و غیره‌ی خود، صفحاتی با محوریت نگاره‌های اطلاع‌رسان تولید می‌کنند و در آن با استفاده از تصویرسازی، عکس و دیگر روش‌ها، مفاهیم پیچیده را به صورتی ساده و قابل فهم ارایه می‌دهند. این نگاره‌ها گاه به شکل تمام‌صفحه طراحی شده و گاه با اشغال فضایی کوچک در صفحه به یاری متن‌های پیچیده می‌آیند.

اما متأسفانه نگاره‌های اطلاع‌رسان در ایران کمتر مورد مطالعه‌ی علمی یا عملی قرار گرفته است. این مسئله شاید بیش‌تر به این دلیل است که مباحث آن در دانشگاه‌ها چندان مورد بررسی قرار

1. National Geographic Magazine

نگرفته و نیاز آن در مطبوعات و کتاب‌های علمی به درستی درک نشده است. اگرچه تلاش‌هایی به صورت پراکنده در دانشگاه‌ها و مطبوعات به یمن حضور اساتید محترم و محققان و هنرمندان پی‌جو صورت پذیرفته، لیکن هنوز درک علمی این رشته و نحوه‌ی کاربرد آن دچار نقصان و بعضن کج‌فهمی و کم‌فهمی است. بنابراین، این تحقیق بر آن است تا با بررسی و مقایسه‌ی آثار نگاره‌های اطلاع‌رسان منتشرشده در مجله‌ی نشنال جئوگرافیک طی سال‌های متمادی بتواند ویژگی‌های منحصر به فرد این رسانه در انتقال اطلاعات را کشف نموده و به جست‌وجوی راه‌های تازه و کاربردی در زمینه‌ی اطلاع‌رسانی در جهان و ایران بپردازد.

اهداف و سوالات تحقیق

هدف کلی تحقیق پیشنهادی حاضر مشخص کردن ویژگی‌های نگاره‌های اطلاع‌رسان در مجله‌ی نشنال جئوگرافیک مابین سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۲ است. این بررسی تحقق اهداف زیر را به دنبال خواهد داشت:

- دسته‌بندی علمی نگاره‌های اطلاع‌رسان
- مشخص کردن ویژگی‌های نگاره‌های اطلاع‌رسان
- تعیین کاربرد این نگاره‌ها
- شناسایی روش‌های طراحی این نگاره‌ها
- دسته‌بندی نگاره‌های اطلاع‌رسان در مجله‌ی نشنال جئوگرافیک
- تعیین ویژگی‌های مهم در نگاره‌های اطلاع‌رسان مجله‌ی نشنال جئوگرافیک

با توجه به اهداف ذکر شده، پژوهش حاضر به دنبال پاسخ‌گویی به سوالات زیر بوده است:

- ۱- نگاره‌های اطلاع‌رسان چه ویژگی‌هایی دارند و به چه گروه‌هایی تقسیم می‌شوند؟
- ۲- کاربردهای نگاره‌های اطلاع‌رسان کدامند؟

۳- نگاره‌های اطلاع‌رسان چگونه تولید می‌شوند؟

۴- بهترین و موثرترین معیارها برای تحلیل طراحی در نگاره‌های اطلاع‌رسان از نظر مجله‌ی

نشال جئوگرافیک کدامند؟

۵- ویژگی‌های نگاره‌های اطلاع‌رسان موجود در مجله‌ی نشال جئوگرافیک چیست؟

۶- رابطه‌ی بین مضمون نگاره با طراحی نگاره‌ی اطلاع‌رسان چگونه است؟

۷- برای طراحی نگاره‌های اطلاع‌رسان چه مراحل‌ی در مجله‌ی نشال جئوگرافیک طی

می‌گردد؟

پیشینه‌ی تحقیق

در زمینه‌ی نگاره‌های اطلاع‌رسان، منبعی جامع و کامل به شکل مکتوب به زبان فارسی و به شکل متمرکز وجود ندارد. لیکن در برخی منابع در بخش‌هایی که مربوط به تحلیل و تعریف اطلاعات و نحوه‌ی بررسی و انعکاس آن است، اشاراتی مفید شده است که در مسیر پژوهش بسیار یاری‌دهنده بوده‌اند. در این راستا، ابتدا باید به کتاب پژوهشی کاظم معتمدنژاد با عنوان *وسایل ارتباط جمعی* (۱۳۸۳) اشاره کرد که با بررسی مفصل، معتبر و علمی توانسته اصول ارتباطی را مورد بررسی و تحلیل قرار دهد و نقش اطلاعات و اطلاع‌رسانی را در رابطه با یکدیگر بررسی نماید.

اما در رابطه با مطالعات تاریخی ذکر چند نمونه و تالیف و ترجمه در این زمینه قابل توجه است. کتاب آرنولد هاووزر (۱۳۷۰) با عنوان *تاریخ اجتماعی هنر (جلد اول)* بحث مفصلی در زمینه‌ی نحوه‌ی شکل‌گیری آثار هنری و اطلاع‌رسان در جوامع مختلف از دیدگاه اجتماعی دارد که در پاره‌ای از گفتار، تشابه نتایج با موضوع تحقیق حاضر یعنی نگاره‌های اطلاع‌رسان، می‌تواند برای پژوهش پیش‌رو بسیار مفید و کارا باشد.

هم‌چنین کتاب *تاریخ طراحی گرافیک* اثر فیلیپ. بی. مگز^۱ با ترجمه‌ی ناهید اعظم فراست و غلامحسین فتح‌اله نوری (۱۳۸۸) به ذکر نمونه‌های اولیه و مهمی از آثار علمی و گرافیکی پرداخته است. مگز با کنار هم قرار دادن یافته‌های تاریخی سعی در ارتباط منطقی بین آثار تاریخی دارد که در این بین نگاه او به تولیدات علمی راه‌گشا و شروع مناسبی برای تحقیقات درباره‌ی نگاره‌های اطلاع‌رسان محسوب می‌گردد.

از دیگر پژوهش‌ها که گاه اشاره‌ی مستقیم به موضوع نگاره‌های اطلاع‌رسان ندارد ولی در بررسی تاریخی کمک شایانی محسوب می‌گردد، می‌توان به کتاب *زندگی هنرمندان* نوشته‌ی جورج وازاری^۲ (۱۳۸۶) اشاره کرد که در بررسی تاریخی آثار داوینچی، مطالب مفیدی را عرضه می‌نماید. این کتاب با بررسی نگاه و زندگی لئوناردو داوینچی کمک می‌کند تا داوینچی به عنوان یک طراح اطلاعات بیش‌تر و بهتر درک گردد.

کتاب‌هایی از این دست و هم‌چنین از جمله کتاب‌هایی در زمینه‌ی آثار هنری مسلمانان و به ویژه ایرانیان، کتاب *نگارگری اسلامی* نوشته‌ی ثروت عکاشه (۱۳۸۰) درباره‌ی تولید کتاب در سرزمین‌های اسلامی و ایرانی، تحلیل و بررسی متنوعی از اولین کتاب‌های علمی کشورهای مسلمان ارائه می‌دهند. بررسی کتاب‌های علمی مسلمانان در این کتاب کمک شایانی به بررسی نگاره‌های اطلاع‌رسان در کشورهای مسلمان و البته ایران می‌نمایند. در ادامه‌ی مطالعات این بخش مقاله‌ی محمد جواد ناطق (۱۳۷۵) در نشریه‌ی میراث جاویدان با عنوان *بدیع الزمان جزری (مهندس مشهور قرن ششم هجری)* و هم‌چنین از همین نویسنده (۱۳۸۲) در نامه‌ی بهارستان با عنوان *نقد و معرفی بررسی دو نسخه برگردان از کتاب «الحیل» جزری*، باعث روشن‌تر شدن تحلیل کتاب جزری گردید.

مقاله‌ی کم‌نظیر مکانیک اسلامی تالیف کارا دو وو^۳ (۱۳۵۸) تحلیلی کامل و مبسوط درباره‌ی ابداعات جزری ارائه نموده است. در واقع جزری دانشمند و مهندس بزرگ مسلمان و عراقی در بین

1. Philip B Meggs
2. Giorgio Vasari
3. Carra de vaux

منتقدان هنری مهجور و معصوم مانده است. اکتشافات و ابداعات وی که بخش بزرگی از آن تقلید از کتاب‌های یونانی محسوب می‌گردد، در کوششی صبورانه تحت عنوان کتاب *الجامع بین العلم والعمل فی الحیل* منتشر گشته است و چند نسخه باقی مانده از آن در موزه‌هایی چون کتابخانه‌ی مجلس ایران و تویقاپی ترکیه و هم‌چنین در مصر نگهداری می‌شود. این کتاب، امروز، با عنوان مبانی نظری و عملی مهندسی مکانیک در تمدن اسلامی منتشر گشته و نگارنده با جستجوی اینترنتی توانست نسخه‌ی عربی کتاب را که در شهر حلب سوریه منتشر شده بود را یافته و مورد بهره‌برداری قرار دهد. از دیگر نوشتارها درباره‌ی محققان اسلامی می‌توان به مقاله‌ی بابک رشوندزاده (۱۳۸۶)، با عنوان *زهراوی، جراح اندلسی* و مقاله‌ی فریبا پایروند ثابت (۱۳۸۷) با عنوان *نقد و بررسی کتاب: تنقیح المناظر* اشاره کرد. هم‌چنین در این زمینه‌ی شناخت آثار علمی مسلمان و بررسی نگاره‌های اطلاع‌رسان موجود در آن‌ها، مقاله‌ی ابراهیم شیخ (۲۰۰۱) با عنوان *متخصصین چشم در اسلام منبع مفیدی است که به بررسی آثار شاعر و طبیب عرب‌زبان و شیعه، احمد بن حسین مُتَنَبِّی می‌پردازد*. دو مقاله‌ی ذکر شده و هم‌چنین نوشته‌ی ارزشمند سایرا مَلِک (۲۰۱۱) با عنوان *تأثیرات ابن‌هیثم بر کمال‌الدین به بررسی آثار جراحان چشم و آثار مکتوب‌شان می‌پردازد*. دو مقاله‌ی آخر در سایت میراث مسلمانان^۱ منتشر گشته است.

از دیگر کارهای پژوهشی منتشر نشده و به صورت پایان‌نامه می‌توان به سه پژوهش اشاره نمود. ابتدا پایان‌نامه‌ی مرضیه امیرخانی (۱۳۸۲) با عنوان *تحلیل محتوای روزنامه‌های همشهری، جام جم، مردم سالاری و رسالت از نظر گرافیک خبری و اطلاع‌رسان* که در دانشکده ارتباطات دانشگاه آزاد اسلامی انجام شده است. در این تحقیق بررسی محدودی نسبت به گرافیک اطلاع‌رسان صورت گرفته است و البته نگاهی مفصل به آثار گرافیکی روزنامه‌های همشهری، جام جم، مردم سالاری و رسالت دارد ولی برای استناد و استفاده از ظرفیت‌های بررسی نگاره‌ی اطلاع‌رسان، محرک و کارا نیست.

1. www.muslimheritage.com

همچنین علی هاشمی شهرکی (۱۳۸۸) از دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز، پایان‌نامه‌ای تحت عنوان *گرافیک اطلاع‌رسان (اینفوگرافی)* تهیه نموده است. در این پایان‌نامه با بررسی حوزه‌های اطلاعات، خبر و اطلاع‌رسانی سعی در تعریف و توصیف نگاره‌ی اطلاع‌رسان شده و در انتها با دسته‌بندی و نتیجه‌گیری تمام‌گرفته است. این تحقیق سرشار از ضعف‌های مشخص و مبرهن در مستندنویسی و ذکر منبع بوده و نوشتار آن قدرت علمی نداشته و به نظر مخدوش می‌آید. همچنین در انتهای پایان‌نامه مشخص نگردیده که گروه‌بندی آثار نگاره‌ی اطلاع‌رسان بر اساس کدام مرجع یا تحلیلی انجام پذیرفته است.

پایان‌نامه‌ی سوم مربوط به مریم سلیمی (۱۳۸۹) با عنوان *بررسی کاربرد گرافیک خبری در ۲ خبرگزاری و ۱۰ روزنامه آنلاین ایران* است که در مؤسسه آموزشی عالی سوره نوشته شده است. در این پایان‌نامه ضمن بررسی خبر، اطلاع و تمرکز بر روی درک تفاوت طراحی خبر و طراحی اطلاعات سعی شده تا نمونه‌های این رشته مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد. نداشتن تمرکز در متن و از هم‌گسیختگی تعاریف و بررسی‌ها، ضعف منبع نویسی در کنار قدرت استفاده از نظرات کارشناسان خبره و بین‌المللی از مشخصات این پایان‌نامه محسوب می‌گردد.

از کتاب‌های لاتین در زمینه‌ی نگاره‌های اطلاع‌رسان می‌توان به پژوهش‌های ادوارد تافته^۱ اشاره کرد که مهم‌ترین مرجع در این باره به حساب می‌آیند. *نمایش دیداری اطلاعات کمی*^۲ (۲۰۱۱)، *نمایش اطلاعات*^۳ (۱۹۹۰) و *توضیحات دیداری*^۴ (۱۹۹۷) آثاری هستند که در بیش‌ترین کلاس‌های آموزشی مورد بهره‌برداری و آموزش قرار می‌گیرند. تافته در این کتاب‌ها سعی نموده است تا ضمن اشاره به تاریخچه‌ی نگاره‌های اطلاع‌رسان و استفاده از نمونه‌های نادر و قابل توجه در این زمینه، توصیفی مفصل، پویا و قابل درک ارائه دهد.

-
1. Edward Tufte
 2. The visual display of quantitative information
 3. Envisioning information
 4. Visual explanations: images and quantities, evidence and narrative